

[Mette Langeland:]

OPPGAVE 1

ALVORLIGE OG HUMORISTISKE BARNEBØKER

I løpet av de siste ti årene har det kommet ut flere barnebøker som tar opp alvorlige tema, men som bruker humor som virkemiddel. I denne oppgaven vil jeg presentere noen av disse bøkene, og se på hvordan og hvorfor en har brukt humor som virkemiddel i forhold til den alvorlige tematikken. Jeg skal spesielt legge vekt på bøkene *Pitbull-Terje går amok* og *De tøffeste gutta*.

Vi ler noen ganger når vi leser noe som vi kan kjenne oss igjen i og som gir oss en følelse at vi også har det slik som i boka. Derfor kan det være at det som blir betegnet som en svært morsom bok av mange, ikke er like morsom for en selv, fordi situasjonen som karakterene er borti er så ukjente. Det kan derfor noen ganger være vanskelig å si om ei bok bruker humor som virkemiddel eller ikke. Jeg mener at jeg i denne oppgaven har funnet frem til noen bøker som er humoristiske.

Humor er et begrep som det er vanskelig å forklare. Det å bryte ut i latter kommer noen ganger av at noe vi forventer får en annen vending enn det vi først forutså (Casson, 1996, s. 152). Vi ler gjerne når noe kommer positivt overraskende på oss. Peter Lykke-Olesen skriver at å analysere humor kan være vanskelig, siden latteren som hører til humor ofte er svært umiddelbar. Dermed vil det morsomme etterhvert ikke være like morsomt (Lykke-Olesen, 1988, s.149). Det kan være en utfordring å analysere humor, sånn som jeg skal gjøre i denne oppgaven, fordi det er mulig å miste det som er morsomt etter første lesning.

Det som er morsomt forbindes ofte med noe positivt, og latteren som følger det morsomme utløser en god energi. Dette gjør at vi kan skape en slags avstand til det vi opplever som vondt. Det er kanskje én av grunnene til at bøker med alvorlige tema bruker humor som virkemiddel. Hvordan dette fungerer i praksis kan vi se på i bøkene jeg har tatt for meg.

Pitbull-Terje

Endre Lund Eriksen har skrevet fire bøker om Pitbull-Terje. Jeg skal ta for meg boka *Pitbull-Terje går amok*, som er den første boka i serien. Boka handler om Jim som bor sammen med sin mor som har kraftig angst. Jim tror han er venn med de to kuleste guttene i klassen. Terje er den nye gutten i klassen og han er tjukk. Vårt første inntrykk av denne nye gutten er at han er tøffing, og at han vil prøve å ta kontroll over klassen. Han skryter av sin pitbull, derav navnet Pitbull-Terje. Språket han bruker er stygt. Miljøet i klassen tillater ikke den nye gutten og Terje truer Jim til å bli hans nye bestevenn. De kule gutta i klassen er svært opptatt av å være ungdommer, mens Jim og Terje ikke føler at de er så store enda. Jim synes det er greit å være venn med de kule gutta og havner etterhvert i ei klemme mellom dem og Terje.

De tøffeste gutta

De tøffeste gutta av Arne Svingen minner om Pitbull-Terje. Det hele starter med at man skjønner at hovedpersonen blir mobbet, at moren sliter litt med angst, men ikke så mye som moren til Jim i Pitbull-Terje, og faren er borte. Selv forsvarer han mobbingen, og tror at det gjør at ingen andre blir mobba. Hjemme skjuler Modulf at han blir mobba. Etterhvert flytter det inn ei jente i blokken, Lise, sammen med faren sin. Lise er tøff og blir raskt Modulfs venn. Hun prøver å endre på det systemet med mobbing som Modulf er dratt inn i.

Overdrivelse

I *Pitbull-Terje går amok* får vi vite at Terje er svært tjukk. ”I enden så jeg ham. Den nye. Fy flate, han var diger! Han var feit som en sumobryter. ... Fettet skvalpet og kinnene disset som på en bulldog.” (Eriksen, 2005, s. 9). Her beskriver forfatteren størrelsen på gutten på en grotesk måte. Vi lager oss et bilde i hodet av gutten, og dette blir gjerne svært morsomt. Det er ikke en gutt som er litt overvektig, det er en gutt som er skikkelig tjukk og feit. Sannsynligvis vil forfatteren at vi alle skal føle oss mindre tynne enn denne gutten. Han lar alle som er mer eller mindre overvektige, være mindre enn Pitbull-Terje. Det skal ikke være mulig å være eller bli tynnere enn det Terje er. Pitbull-Terje blir overdrevet, og overdrivelser er morsomme.

Mors angst

Jim i *Pitbull-Terje går amok* har ei mor som sliter med angst. Jims mor og Jim har på et vis byttet roller. Det er Jim som handler, tar seg av mora og gir henne de pillene hun trenger. Her har vi en tydelig rolleskifting. I *De tøffeste gutta* har vi også ei mor som ikke følger opp sin sønn helt riktig. Det er generell svak oppfølging fra morens side. Rolleskiftingen er ganske tragisk. Det er svært trist at to små gutter må følge opp om sine mødre, som om det var mødrene som var små barn. Skifting av roller kan likevel bli morsomt. Spesielt når en selv kjenner seg igjen i rollene, og når en syns denne skiftingen av roller ikke stemmer med virkeligheten. For noen kan dette gjøre at en selv blir mer bevisst på sin rolle i familien, og i samfunnet. En av de morsomste scenene i *Pitbull-Terje går amok* er når Jims mor skal ut av huset. Da trer Jim støttende til og de lager en lek ut av det. De leker månelandingen. Moren er fru Armstrong og Jim lager romfartstemme og teller ned. ”Fem sekunder til landing ...” (Eriksen, 2005, s. 76). Leken fungerer, og moren tør gå ut av huset. ”Et lite steg for menneskeheten, sier jeg. – Et stort steg for mamma. Mamma flirer.” (Eriksen, 2005, s. 77).

Mobbing

Alle bøkene har mobbing som tema. I *Pitbull-Terje går amok* blir Jim utnyttet og sett ned på av det som liksom er kameratene hans. Man føler fort sympati for Jim som blir lurt av de andre gutta. Vi ser litt ned på han, og tenker at han er dum som ikke skjønner at de andre utnytter ham. I *De tøffeste gutta* er det mer fysisk mobbing, hvor hovedpersonen blir dynket i do og dyttet i sølepytter. Slik Modulf blir mobba i *De tøffeste gutta* er det mye mer ekstreme metoder som blir brukt. Dette er metoder som gjerne kan bli så absurde at de blir morsomme. Modulf blir utsatt for flere ekle ting, og da boka nærmer seg slutten og Modulf skal ta igjen, blir hundebæsjen han stapper i ansiktet på en av de andre gutta så ekkelt at det blir svært morsomt. Han får oss lesere til å både synes det er svært ekkelt, men også veldig morsomt. Vi har følt sympati med Modulf gjennom hele historien, og hundebæsjen er absurdmorsom, så vi ser ikke noe galt i det han gjør. Det som er ekkelt er morsomt. ”Det makabra, det groteska, det tabuöverskridande har förmodligen alltid varit en viktig komponent i människors – inte bara barns – humor” (Casson, 1996, s. 151).

Mobbing er og skal ikke være morsomt. I disse bøkene hvor mobbingen fremstår som noe humoristisk kan dette både være positivt og negativt. Det er negativt fordi man

kan oppfatte at det tas lett på mobbingen. Istedenfor å ta fatt på det som er problemet, lager vi morsomheter. For den som er i situasjonen der en blir mobbet, kan det at man lager en humorbok omkring temaet virke krenkende. Det er ofte offeret vi ler av (Lykke-Olesen, 1998, s.147). Dermed kan ofrene i den virkelige verden også føle seg ledd av fordi mobbingen ufarliggjøres. Humor om temaet mobbing kan også være positivt. Peter Lykke-Olesen skriver at humoren kan gjøre at man får muligheten til å håndtere problemene på en litt mindre aggressiv måte. Humoren gjør at man kan se problemene i et nytt og ufarlig lys. Når man ler sammen med andre eller karakterene i boka, kan det skapes en felles trygghet. Dette gir videre et ekstra dytt i ryggen til å ta fatt på de problemene man selv har. Boka har gitt eksempler på at man kan klare å takle dette.

Inntreden av nye karaktere

Jim og Modulfs liv består av måter å håndtere hverdagen på, som er den samme dag ut og dag inn. De har et sett med regler som følges. Det gjelder både på skolen og hjemme. Det er inntredenen av to nye skikkelser i begge bøkene som forandrer på hverdagen, et barn som kommer tilflyttende med en far og uten mor. Jim møter den nye gutten Terje, og Modulf blir nabo med Lise. Det er disse karakterene som bærer historien videre og lar hovedkarakterene forandre seg. De er essensielle for at den morsomme historien fortsetter videre, og at vi får en god og humoristisk løsning på problemene.

Forskjellen på bøkene

Den største forskjellen på de to bøkene er at *Pitbull-Terje går amok* er mer ekstrem enn *De tøffeste gutta*. Moren til Jim har ekstrem angst, Terje er ekstremt tjukk og kontrastene i boka er generelt mye mer enorme. Dermed fremstår den, i mitt syn, som den mest humorfylte boka også. Dette er gjerne grunnen til at den mest ekstreme boka er blitt den mest populære. Det har etterhvert kommet flere bøker om Pitbull-Terje og det er også laget en film med utgangspunkt i den første boka. Ekstremitet er et virkemiddel som er humoristisk. Det kan sjelden bli for ekstremt.

Flere bøker

Det finnes flere bøker som har det alvorlige temaet, og den humoristiske vinklingen. Blant annet har Hilde Hagerup skrevet ei bok for ungdom hvor hovedkarakteren er en

ung gutt. *Bittet* heter boka som handler om Jonas Nilsen som har ei mor i fengsel og som tydelig er påvirket av dette. Jonas har flere sjarmerende trekk, og hans stil gjør boka ganske morsom. Det blir også tatt opp temaet mobbing i boka.

Paul Leer-Salvesen har skrevet flere bøker om Englebarna med seg selv som ung gutt i hovedrollen. Igjen er temaet mobbing og det å bli holdt utenfor. Den siste av hans bøker om englebarna heter *Englebarn tar hevn* og handler om Paul som føler seg mobbet av sine medelever og læreren sin. En dag føler han seg veldig urettferdig behandlet, og blir så sint at han banner og forlater klasserommet midt i timen. Etterpå er hevn alt han tenker på. Bøkene er lettlesle, humoristiske og har en god moral i bunnen.

Årsaken til at det nå kommer ut flere bøker som har alvorlige tema skrevet humoristisk, kan være at det er slik at de voksne vil at barna skal lese om alvorlige tema, mens barna vil lese noe som er morsomt. Gail Munde omtaler at det i følge undersøkelser kommer helt klart frem at de bøkene voksne velger at barn skal lese, i forhold til de bøkene barn selv velger å lese, er mye mindre humoristiske (Munde, 1997, s.219).

Konklusjon

Jeg vil tro at det er lettere å få barn til å lese bøker som er humoristiske og alvorlige, enn bøker som bare er alvorlige. Dermed kan forfatterene både få fram alvorlige budskap som de vil formidle og faktisk få barna til å lese bøkene.

På meg virker det som at humor blir brukt for å døyve ned den alvorlige tematikken som blir tatt opp. Ufarliggjøre det farlige, slik at man takler problemene sine på en mindre aggressiv måte. Det er flere ulike måter å bruke humor på i bøker. I barnebøkene blir det brukt mye overdrivelse, skifting av roller og ekle beskrivelser. Det kan både være negativt og positivt med humor i bøkene.

Det finnes flere bøker med alvorlige tema og som er humoristiske for barn. Bøkene får en effekt som er både underholdende og tankevekkende. De gjør sitt.

Litteraturliste

- Casson, A. (1996). Humor, tabu och det groteska i barnlitteraturen. I: G. Berfeldt (red.), *Konsten att berätta för barn*. (s. 151-153) Stockholm: Centrum för barnkulturstudier.
- Eriksen, E. L. (2005). *Pitbull-Terje går amok*. Oslo: Aschehoug.
- Hagerup, H. (2007). *Bittet*. Oslo: Aschehoug.
- Leer-Salvesen, P. (2006). *Englebarn tar hevn*. [Oslo]: Damm.
- Lykke-Olesen, P. (1988). Humor er ikke det rene pjat: Om humor og børnelitteratur. I: M. Jørgensen & O. Pedersen, *Læsefeber* (s. 140-149). Danmark: Kvan.
- Munde, G. (1997). What are you laughing at? Differences in children's and adult's humorous book selections for children. I: *Childrens Literature in Education* (s. 219-230)
- Svingen, A. (2003). *De tøffeste gutta*. [Oslo]: Gyldendal.